

**Elintarvikkeiden hiilijalanjälkitietojen
laskentamenetelmät, vertailtavuus ja viestintä:
mahdollisuudet ja haasteet (2009-2011)**

Climate Communication

Projektin väliraportti vuodelta 2010

Vastuullinen johtaja: Juha-Matti Katajajuuri
MTT Biotekniikka- ja elintarviketutkimus, Kestävä biotalous

1 Hankkeeseen osallistuvat tutkimus- ja yhteistyötahot

Tutkimuksen toteuttaa MTT Biotekniikka- ja elintarviketutkimus. Hankkeen toteutukseen ja rahoitukseen osallistuvat Laatuketjun ohella lisäksi Altia, Fazer Leipomot, HK Ruokatalo, Raisio, SOK ja Valio. Edellisten ohella ympäristöministeriöstä ja MTK:sta on edustajat hankkeen ohjausryhmässä.

Tutkimusryhmään kuuluvat ja toteuttamiseen ovat osallistuneet seuraavat päättäjät: Juha-Matti Katajajuuri, Hannele Pulkkinen, Merja Saarinen, Hanna Hartikainen, Tommi Kauppinen ja Frans Silvenius MTT:ltä. Lisäksi hankkeen työpajojen käytännön organisointiin on osallistunut yhteensä lähes 20 henkilöä MTT:ltä.

2 Hankkeen lähtökohdat ja tavoitteet

Hankkeella on oma keskeinen kansallinen roolinsa elintarvikkeiden ilmastovaikutusten laskentaan ja viestintään liittyen. Toisaalta hankkeen sisältö on hyvin kansainvälinen, sillä kaikessa selvitystyössä fokuksena on ollut kansainvälinen tilanne, niin hiilimerkintöjen kuin julkaistujen tieteellisten artikkelien ja elintarvikkeiden hiilijalanjälkien vertailtavuuden osalta. Hankkeen tavoitteina on muodostaa yleiskäsitys kansainvälisestä elintarvikkeiden hiilijalanjälkiin liittyvästä standardoinnin ja tiedon tuotannon tilanteesta, laskentamenetelmistä ja menettelytavoista sekä ilmastomerkitöiden tilanteesta maailmalla. Tätä kautta tarjotaan alan yrityksille ja hallinnolle viime hetken tietoa kansainvälisestä kehityksestä, minkä pohjalta alan toimijat voivat käydä keskustelua, etsiä yhteistä kansallista tahtotilaa ja suunnata toimintaansa aihepiiriin liittyvien aktiviteettien suhteen.

3. Hankkeen toteutus 2010 aikana

3.1 Standardien seuraaminen

Hankkeessa on seurattu aktiivisesti työn alla olevien ISO 14067 ja WRI/WBCSD:n *GHG Protocol's Standards for Product and Supply Chain Accounting and Reporting* kansainvälisten tuotteiden ympäristö- ja ilmastovaikutusstandardien kehittymistä.

Lisäksi on seurattu ja tutustuttu joihinkin kansallisiin ja merkintäkohtaisiin hiililaskennan ja ympäristömerkinnän protokolliin ja standardeihin (esim. hollantilainen *Carbon Footprinting of Horticultural Products*, *Life cycle assessment methodology for Australian rural industries*, IDF:n *Common carbon footprinting approach for dairy*). Hiilijalanjälkien laskentamenetelmissä sekä standardeissa on suuria eroja eri yrityksiin, maiden ja tutkimusten välillä. Toistaiseksi ei ole olemassa globaalisti yhteisesti hyväksytyjä pelisääntöjä laskennalle, mutta toisaalta standardisointipyrkimykset ovat aktiivisempia kuin koskaan aikaisemmin.

3.2 Hiilijalanjälkitutkimusten vertailtavuus

Huhtikuussa valmistui kansainvälisten julkaisujen pohjalta laadittu riisicasetutkimusten vertailu, jonka yhteenvedossa todettiin, että kokonaisuutena riisin viljelyn khk-päästöjen suuruusluokka tunnetaan, mutta päästölähteitä ei voida yksityiskohtaisesti selvittää ja jäljittää, ja että epävarmuudet julkaistuissa tuloksissa ovat suuret. Vastaavasti raportointikaudella viimeisteltiin sianlihavertailu, jossa sianlihan hiilijalanjälkien vaihtelualue oli suurempi kuin riisin osalta. Kun maankäytön muutokset tulevat mukaan laskelmiin hiilijalanjäljet kasvavat merkittävästi ja vaihtelu tulee tämän

hetken tiedon valossa nousemaan merkittävästi lisää. Eri julkaisujen tulokset eivät ole tällä hetkellä vertailukelpoisia.

3.3 Kansallisen keskustelun käynnistäminen

Elintarvikkeiden hiilimerkinnöistä käydään laajaa keskustelua maailmalla ja Climate Communication -hanke on perustettu käynnistämään ja jatkamaan tätä keskustelua Suomessa. 11.5.2010 aloitettiin keskustelut työpajassa hiili- ja ympäristömerkinnöistä alan toimijoiden ja eri sidosryhmien kesken. Yhteensä hiilityöpajaan osallistui 47 henkeä, ja edustettuina olivat mm. elintarviketeollisuuden, kaupan, alkutuotannon ja hallinnon edustajia, ympäristömerkintäasiantuntijoita sekä kuluttaja- ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Keskustelut työpajassa käynnistyivät vauhdikkaasti: käyty keskustelu oli aktiivista, innostunutta ja monipuolista. Tätä innostusta voitaneenkin tulkita siten, että osallistujilla oli tarve keskustella merkinnöistä ja viedä keskustelua eteenpäin. Keskeisiä aiheita työpajassa olivat mm. merkintöjen selkeys ja informatiivisuus kuluttajille, merkintöjen laskentamenetelmien haasteellisuus ja kustannukset, sekä merkintöjen lopullinen merkitys elintarvikkeiden ympäristövaikutuksia vähennettäessä.

Erilaiset merkinnät herättivät mielipiteitä niin puolesta kuin vastaan – etenkin väriskaala/liikennevalomerkintöjä pidettiin kuitenkin yleisesti hyvinä vaihtoehtoina. Esimerkiksi tarkkoja laskentamenetelmiä perusteltiin sillä, että ne voivat tarjota yrityksille mahdollisen kilpailuedun ja auttaa yrityksiä tuntemaan paremmin tuotantoprosessinsa. Moni osallistujista piti laskentamenetelmien vakiintumattomuutta kuitenkin merkittävänä haasteena.

Työpajan palautteeseen vastasi yli puolet työpajaan osallistuneista ja palutteen perusteella työpajaa pidettiin oikein onnistuneena niin järjestelyjen kuin aiheisällönkin puolesta. Palautteesta kävi ilmi mm. että olisi hyvä, jos selvitystyö jatkuisi merkintöjen taustalla. Lisäksi oltiin laajalti kiinnostuneita tulevista työpajoista. Voitaisiin sanoa, että aika näyttää olevan kypsä yhteisen merkinnän lanseeraukseen, ja on perusteltua jatkaa keskustelua, kehitystoimia ja kansainvälisen tilanteen seuraamista merkintöjen osalta.

Työpajan analysoidut tulokset ja saatu positiivinen palaute käsiteltiin ja julkaistiin hankkeen www-sivuilla:

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/elintarvikeketjut/vastuullinenelintarviketalous/hiilijalanjaljet/climatecommunication/tyopaja11052010>

Toinen työpaja pidettiin Climate Communication ja Foodprint Tools -hankkeiden yhteistyönä. Siinä pureuduttiin merkintöjen pohjaksi tarvittavan tiedontuotannon haasteisiin. Paikalla oli erityisen paljon alkutuotannon edustajia, joten tiedontuotannon haasteita aina alkutuotannosta kauppaan ja kuluttajiinkin asti pystyttiin ennakkoluulottomasti ja avoimesti määrittämään.

Keskusteluun nousivat esimerkiksi tiedon tarve ja selkeys, epävarmuus ja selvyys tietojen luovuttamisesta ja käyttämisestä, kustannukset ja lisääntyvä työmäärä. Samalla kuitenkin löydettiin myös ratkaisuja, hyviä tavoiteltavia periaatteita ja motivaatiotekijöitä, kuten tiedon lisääminen, oikeudenmukaisuus koko ketjussa, benchmarking, jatkuva parantaminen sekä ketjun toimijoiden avoin keskustelu, viestintä ja ketjun toimijoiden yhteisten tavoitteiden asettaminen. Työpajassa pohdittiin myös yritysten tuotelähtöistä ympäristötyötä sekä viestinnällisiä asioita; miten esimerkiksi huomioida elintarvikkeiden erilaiset ravintoarvot? Työpajan tuotoksien analysointi on meneillään ja ne valmistuvat ja julkaistaan alkuvuoden 2011 aikana.

Miten hankkeessa käynnistettyä aktiivista koko alaa kiinnostavaa ja koskevaa keskustelua voitaisiin jatkaa? Koska kansallisen tahtotilan saavuttaminen merkintöihin liittyen on tärkeää, ja vaikka I työpaja oli hengeltään ja suunnaltaan positiivinen, niin siellä myös nousi esiin erilaisia näkemyksiä asian suhteen, eli toistaiseksi ei päästä määrittämään alan yhteistä tahtotilaa. Nyt kun oikea etenemissuunta ja työkalut asiassa etenemiseksi on kuitenkin löydetty, ja jotta tahtotilan määrittämiseen voitaisiin päästä, niin 2010 aikana on keskusteltu yrityksiä kanssa kokouksissa että työtä jatkettaisiin uuden hankkeen (II) alla nykyhankkeen ollessa hiljalleen loppusuoralla. Jatkohankkeen taustana tulisi pystyä kuvaamaan ne asiat ja ongelmat, joista ei tiedetä tarpeeksi, eli niistä jotka estävät tahtotilan kirjaamista. Jatkohankkeen yritysryhmä voisi olla hieman nykyistä yritysryhmittymää suurempikin.

3.4 Hankeviestintä

Hankkeeseen liittyen on julkaistu/esitetty mm. seuraavat paperit/esitykset:

- KATAJAJUURI, J.-M. Saadaanko elintarvikkeiden jalanjäljet pakkauksiin?. Kehittyvä elintarvike 21(2010):2/2010, 8
- HARTIKAINEN, H., KATAJAJUURI, J.-M., PULKKINEN, H. 2010. Raportti elintarvikkeiden hiilimerkintätyöpajasta 11.5.2010. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. 8 p.
- KATAJAJUURI, J.-M. 2010. Elintarvikkeiden hiilijalanjälkilaskenta ja -merkinnät : Climate Communication -hanke : tiedotustilaisuus 12.5.2010 Säätytalo. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. 37 p.
- Elintarvikkeiden hiilimerkintäkeskustelussa menttiin eteenpäin. MTT:n tiedote, 12.5.2010.

Lisäksi aihepiiriä on käsitelty mm. seuraavissa julkaisuissa:

- PULKKINEN, H., KATAJAJUURI, J.-M., NOUSIAINEN, J., SILVENIUS, F. Challenges in the comparability of carbon footprint studies of food products. LCA food 2010 : VII international conference on life cycle assessment in the agri-food sector (2010), p. 65-70.
- MTV3 12.5.2010 Tuotteiden ilmastomerkit tulossa Suomeenkin <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2010/05/1121894>
- YLE 12.5.2010 Elintarvikkeille hiilijalanjälkimerkinnät http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/05/elintarvikkeille_hiilijalanjalkimerkinnat_1676931.html

Hankkeen englanninkieliset kotisivut on päivitetty joulukuussa 2010:

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt_en/foodproductionchain/responsiblefoodeconomy/climatecountandcommunication/climatecommunication

tarkoituksena pystyä osoittamaan muiden maiden suuntaan Suomen aktiviteetista ja tavasta yrittää hoitaa asiaa yhdessä koko alan voimin.